

PERE ARMENGOU i TORRA

ARQUITECTE, MEMBRE FUNDADOR DEL GATCPAC

————— Joaquim Garcia i Comas —————

Fill d'una família manresana, es trasllada a Barcelona per estudiar arquitectura, entrant en contacte amb l'avantguarda cultural dels anys vint, a través de l'escola d'arquitectura de Barcelona, el Cercle Artístic St. Lluc i del treball al despatx de l'arquitecte Francesc Folguera i Grassi.

És soci-fundador del Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània (G.A.T.C.P.A.C.), que és el grup capdavanter de l'avantguarda racionalista a tot l'Estat.

Juntament amb en Torres i Clavé s'encarregaren de les edicions de la revista d'arquitectura AC.

Amb aquest bagatge Pere Armengou és contractat com arquitecte municipal de l'Ajuntament de Manresa durant l'etapa republicana i per St. Fruitós fins que es jubila.

Com a arquitecte municipal, desenrotlla alguns projectes, molts dels quals no s'arriben a construir. Altres com l'escola "La Renaixença" és un llegat cultural per Manresa de l'arquitectura racional dels primers anys trenta. "La Renaixença" representa el compromís amb un llenguatge, hereu dels propòsits de Le Corbusier: Finestra allargada, simplicitat en el volum, l'ús de la coberta plana, importància de l'asolellament, la composició de la planta sense seguir cap esquema prefixat, . . .

P. Armengou, com tants d'altres torna de l'exili, això li representa sotmetre's a un règim polític i consegüentment a unes actituds culturals alienes a les que fins aleshores havia conreuat.

Cinquanta anys després de la construcció de "la Renaixença", l'autor fa unes reflexions sobre l'obra, el període d'aprenentatge, les diferents etapes viscu- des com arquitecte municipal durant la segona república espanyola, el pla d'urbanisme de 1933 de Manresa, . . .

— *Què recorda d'en Francesc Folguera?*

Era un gran mestre, molt bon amic, un home simpatiquíssim, que no li dolia, malgrat la feina que tenia, posar-se a conversar sobre el treball que havíem de fer, parlar d'arquitectura, d'art, de tot. . . perquè era un home que aprofundia molt en totes les coses, llegia i feia venir llibres tècnics estrangers. Recordo que quan volia comprar-se un cotxe va importar llibres d'Alemanya, d'EE.UU. sobre el motor d'explo-

sió per buscar el cotxe que més li convenia. Aprofundia molt en tot. Vaig estar-hi quatre anys amb ell.

Vaig entrar-hi quan començava el projecte de la casa de Sant Jordi del carrer de Casp, de manera que em va anar molt bé perquè vaig viure el projecte d'una obra important sencera, des dels fonaments, és a dir des del projecte, perquè jo havia delineat un projecte completament florentí. Folguera, juntament amb Rafols, Bonet, el primer Duran i Reynals, Puig Boada eren de la colla que els anomenaven "els tendres", tots admirats de

l'art florentí, sobretot. De manera que hi ha una versió que jo vaig contribuir a delinear la casa de Sant Jordi completament florentina. Un dia, però, va venir -quan teníem els plànols ja delineats en paper tela, en paper blau, que costaven molt de delinear i un cop s'havia fet la façana florentina- va dir:

— "canviem totalment". Així, de cop. Va començar a remenar uns croquis i va sortir l'actual.

Va tenir moltes dificultats d'aprovació per part de l'Ajuntament, malgrat que a l'Ajuntament

hi tenien bons amics. Vam haver de fer moltes perspectives, una memòria molt ben documentada ja que era un home que estava subscrit a un grapat de revistes estrangeres, es va fer una memòria que era una apologia, no al racionalisme però sí a desempallegar-nos de la tradició, senzillament. Va passar, fins i tot, males estones perquè ell havia sofert una evolució i això que li impedissin de tirar endavant, el desilusionava molt. Vaig viure l'edifici, des del projecte fins al mobiliari.

Simultàniament amb aquesta obra Folguera fa el Poble Espanyol de Montjuïc en plena preparació de l'exposició de 1929, cada dia el venien a buscar a les 10 del matí i anaven al Poble Espanyol juntament amb en Raventós i... no recordo qui més, això feia que estés poques estones al despatx, i quasi no el veiem. Fora d'això no recordo més obres fetes amb ell. Era un home que treballava molt lentament, perquè estudiava molt, i refeia molt, era molt exigent amb ell mateix, tot i fent molt de paper inútil.

— *Quan es funda el GATCPAC?*

L'abril de 1931. Ara bé, la inauguració del GATCPAC va precedida d'algunes coses... El GATCPAC surt de l'escola d'arquitectura. En Sert, l'ànima, fent tàndem amb Torres i Clavé, són els qui porten el pes del grup.

Amb en Torres i Clavé ens trobàvem al cercle artístic de Sant Lluc, on anàvem a dibuixar. En aquella època estava molt bé, tenia molta vida, hi havia en Miró, en S. Gasch- dibuixàvem, veiem revistes estrangeres d'arquitectura. És on anàvem pouant coneixements. Vam començar amb una conferència de Le Corbusier l'any 1928. Després una exposició a Can Dalmau el 1929 d'obres del futur GATCPAC, que amb temes llaminers havíem de lluitar en contra de la incomprensió de la gent. L'arquitectura proposada era una novetat absoluta.

— *En algunes publicacions diuen que vostè presenta la dimissió al GATCPAC l'any 1931, dimissió*

El col·legi "Renaixença", obra de Pere Armengou. (Foto: Joan Esteve)

que no se li accepta. Quins són els motius?

Sí, això és una cosa que no tinc clara, jo vaig cessar d'una manera definitiva quan vaig ser anomenat arquitecte municipal de Manresa, l'any 1932. Ara bé, remenant paper he trobat unes notes per les quals estic indignat contra una posició del col·legi d'arquitectes sobre la llengua catalana i que el GATCPAC s'hi va adherir -això ho dedueixo d'unes notes fetes a mà que he trobat- vaig enviar una carta dient que si no aclarien que els signants d'aquella nota no representaven el grup, sinó que ho eren a títol personal, els anunciava des d'aquell mateix moment la meua dimissió, penso que aquest fet pot tenir relació amb això que em diu, però que no recordo bé.

Jo vaig deixar definitivament el GATCPAC, quan em van nomenar arquitecte municipal de Manresa. Llavors havia d'anar diàriament a Manresa, hi havia dies que arribava a Barcelona amb l'últim tren i no podia assistir a les reunions. Era quan s'estava desenvolupant la Ciutat del Repòs i Vacances.

— *Quina relació té amb l'Ajuntament de Manresa de l'època republicana?*

Jo sóc arquitecte municipal perquè llavors hi havia un interí, Vega Casas, que ocupava la plaça

quan l'alcalde Montardit va suspendre amb l'arquitecte Firmat. En Vega Casas era un arquitecte de l'Ajuntament de Barcelona, que va acceptar l'encàrrec per amistat amb l'alcalde Montardit. A l'Ajuntament republicà no li interessava un arquitecte que s'encarregués d'un altre Ajuntament. També jo era l'únic a Manresa llevat d'en Firmat.

— *Quina explicació té que a Manresa tinguem a 1931 una obra d'un membre del GATCPAC, com el Sanatori de Sant Joan de Déu d'en Rodríguez Arias?*

Ben senzill, perquè en Rodríguez Àrias, era l'arquitecte de la comunitat de Sant Joan de Déu, ja havia construït l'edifici a la Diagonal de Barcelona. No tenia cap vincle amb l'Ajuntament de Manresa.

— *Té oportunitat de treballar o col·laborar amb l'equip que redacta el pla d'eixample de Manresa de 1933?*

No, el pla d'eixample arriba a les meves mans per informar-me'n, ja estava fet feia temps... Encara que duguí la data de 1933, el pla és més dels anys 30 o 31 que no pas del 33. A mi em va tocar fer l'informe. En aquells moments a l'Ajuntament eren molt poc versats en urbanisme, no és com ara, afortunadament. Jo en aquells mo-

ments vivia en l'ambient del GATCPAC; vaig creure que era el moment per fer un assaig sobre edificació oberta, no en el sentit de la ciutat-jardí tal com es creia. Em sembla que a l'informe consta la supressió d'aquella ciutat-jardí que em semblava, en aquell moment, totalment anacrònica. Vaig proposar que es repensés la ciutat-jardí, després que s'introduís, en una zona almenys, una edificació de tipus obert. Això va caure com una galleda d'aigua freda, no es va entendre bé. També hi havia una impaciència per aprovar el pla que portava un retard de 3 anys. Aquest va ser el motiu principal perquè no es modifiqués el pla tal com recomanava a l'informe, i va aprovar-se encara que coix perquè li va mancar un tràmit. Hi va haver un assumpte a Manresa, un plet entre dos veïns sobre una fondària edificable, l'Ajuntament va concedir la llicència basant-se en el pla aprovat, i va perdre el contenciós perquè a l'expedient de 1933 hi faltava un tràmit que em sembla que era l'aprovació de la Direcció General de Sanitat a Madrid. El propietari va haver de retallar la casa ja que el pla no estava correctament aprovat.

— *Què opina de l'obertura del carrer Alfons XII?*

D'això n'he de dir només una cosa, quan vaig entrar a l'Ajuntament n'era contrari. A mi m'ho va consultar en Farreras Durán, el qual després, va ser president del Parlament, que ara és a Mèxic. Llavors vivia al carrer Urgell, ens vàrem veure un dia i vam valorar les repercussions de l'obertura, coincidint que era un recurs artificial que destruïa un dels racons bonics de Manresa.

No obstant com que ho tenia previst l'ajuntament Montardit, anava seguint el seu tràmit. A mi l'Ajuntament em va demanar de valorar l'obertura i l'afectació de la casa d'en Sentó. El propietari estava disgustadíssim, com és natural, encara que fos per interès propi i potser perquè tenia prou

sensibilitat per veure que s'anava a fer un disbarat. Total, que després de visitar la casa i en lloc de fer la valoració, vaig parlar amb l'alcalde i li vaig dir:

— "Jo sóc contrari completament a que s'obri aquest carrer, anem a fer la destrucció d'un dels pocs punts bonics que queden de la Manresa antiga. Es perdrà l'encant del Born, i la temperatura agradable es perdrà amb la circulació de vehicles".

L'Ajuntament no sé si va prendre un acord o un altre, però va abandonar el projecte, proposta que no va trobar cap oposició seriosa a l'Ajuntament, es va treure la il·lusió ben aviat i va quedar arxivat i no se'n va parlar més.

La sorpresa meva va ser gran en veure'l començar, un cop fet i vist els inconvenients. Llavors confirmaren la raó que teníem: per veure des del Born la torre de Santa Caterina, no valia la pena de fer la destrossa que es va dur a terme.

— *Al 1934, construeix l'escola Renaixença. Per quines raons l'encarreguen a un membre del GATCPAC?*

De la construcció de l'escola ja me'n van parlar quan van proposar-me la feina d'arquitecte municipal. Al cap de poc temps em van ensenyar el solar, em va agradar, em proposaren la idea elemental que tenien de construir-la a tres façanes, a mi no em va semblar bé. Tirar l'edifici enrera, deixar la part assolellada davant, guanyar cota, no provocar ombres amb l'edificació, evitar el contacte amb el tren, rectificar la irregularitat notable del darrera. És a dir, imposito una idea que encara em sembla vigent. L'Ajuntament ho va comprendre de seguida.

— *S'inspira en algun model ja construït per fer la Renaixença? Va usar nous mètodes constructius?*

A mi em va servir el juny de 1931 quan amb un ex-company que era pintor vaig fer un viatge

Cronologia bàsica.-

Neix a Manresa el 10 de maig de 1905.

Rep els coneixements bàsics a les Escoles Cristianes de Manresa.

1928. Comença a treballar a l'estudi de l'arquitecte barceloní Francesc Folguera, fins el 1932.

1929. És coautor juntament amb el seu company de curs Perales, d'un club d'esports que s'exposa a les Galeries Dalmau i on hi participen tots els futurs membres del GATCPAC.

1930. Acaba els cursos d'arquitectura.

1931. Es funda el GATCPAC. Ingressa com a soci director.

1932. 22 de març. Es llicencia com a arquitecte.

1932-1934. Arquitecte municipal contractat per l'Ajuntament de Manresa. En aquest pe-

ríode executa diversos projectes urbans: el cobriment del torrent de Sant Ignasi; la construcció de les piscines municipals; projecte d'un mercat al passeig; projecte caserna guàrdia civil.

1932-1980. Arquitecte municipal de Sant Fruitós de Bages. 1932-33. Projecte d'unes escoles al bosquet de Sant Fruitós.

1932. Portada d'aigües a Sant Fruitós de la sèquia de Manresa.

1938. El mobilitzen per anar a la guerra.

1939-40. Es refugia a França

1941-1980. Torna a treballar, té estudi a Barcelona, continua com arquitecte municipal a Sant Fruitós de Bages, treballa en obres d'iniciativa privada a Sitges, a Laboratoris Esteve (Barcelona) i Laboratoris Almirall (Sant Andreu de la Barca). Fets en col·laboració.

1980. Es jubila.

a França i Alemanya. Veient teatre, òpera, cine surrealista, exposicions. . .

Vàrem anar a París, Sttutgard, Frankfurt, Berlin, vam visitar la Bauhaus, els barris de blocs al voltant de Berlin, Siedlungs i, amb tot aquest bagatge va sortir la Renaixença. Com veig la Renaixença ara? Doncs hi veig la il·lusió de llavors, ara hi veig moltes imadureses també, la veritat.

Utilitzo els mètodes constructius tradicionals, llavors es pensava poc en utilitzar mètodes fora dels tradicionals. Era una obra per fer-la amb ciment armat. Vam fer el portam que era tot de perfil·leria metàl·lica, que a Manresa no crec que n'hi hagués cap altre. El mobiliari va ser dissenyat per mi mateix, un mobiliari de faig, molt simple, molt sòlid.

Després s'hi van fer algunes modificacions que van desvirtuar la idea inicial: van tancar les terrasses que servien per donar la classe a l'aire lliure, més tard i a conseqüència d'unes humitats a la coberta es va afegir una teulada de plaques de fibrociment. . .

— *Altres obres d'aquells moments.*

Vaig fer simultàniament una escola al Bosquet de Sant Fruitós, era un petit projecte de sis o set aules, però amb la finalitat d'adaptar-me als pins el vaig fer amb una lleugera corba per tal de respectar-los. Cada aula tenia un porxo davant i un mòdul de terrassa per aula.

D'aquesta època hi ha també una caserna per a la Guàrdia Civil, al mateix solar on hi ha la d'ara.

De 1934 al 36, van tornar a dissenyar en Firmat arquitecte municipal.

El 1936, tres mesos després del nou nomenament, va començar la guerra, la destrucció d'algunes esglésies, els intents de salvament de la Seu. Hi havia dies que em semblava que no podríem aturar-ho. Era desesperant però es va salvar, es va salvar gràcies a la "paperina" d'en Soler i March, en veure on anàvem a parar. Fins i tot van tirar alguna pedra contra les voltes, ja que vàrem fer muntar un "muntapedres" perquè guanyésim temps i no les tiressin contra les voltes, que els era molt més

fàcil que baixar-les. Es va patir molt. Un dia vaig dir-li a en Soler i March: -"estigui content que això ha salvat la Seu"-, referint-me a l'enderrocament del pinacle que ell havia projectat.

Mentre s'enderrocaven les esglésies, vàrem haver de fer plans ràpids per usar la pedra, que no sabíem que fer-ne. Amb això vam eixamplar el carrer Barcelona, tallant l'hort de Cal Cechini. Vàrem fer també un projecte per a vivendes d'obriers a la plaça Catalunya. Després es treballava fent un utòpic casal sindical al cim del Puigberenguer, edifici enorme que el feiem amb poques esperances a causa de la mancança dels materials. El motiu laboral dels enderroc van ser feines sense gastar materials, jornals, per això no hi havia més remei que enderrocar. També vam projectar en aquesta època un mercat per al passeig, cobert per una nau parabòlica del ciment armat.

Joaquim Garcia i Comas

AL SERVEI DE LA CATALUNYA CENTRAL

**Grup Assegurador
CATALANA/OCCIDENT**

SUCURSAL A MANRESA

Passeig Pere III, 16

tel. 872 31 44